

LEESTAFEL.

Moderne Paedagogie. Beknopt Overzicht voor Kweekelingen en Hoofdakte-Candidaten door B. J. DOUWES, directeur der Rijks-dagnormaalschool en van den gem. cursus voor de hoofdakte te Appingedam. Bij J. B. Wolters U.-M. Groningen, den Haag 1919. f 1.25.

De Heer Douwes, die vroeger onderwijzer te Groningen was en daar de colleges van Prof. Heymans volgde, gaf in 1914 eene inleiding tot de theorie der paedagogiek in het licht onder den titel: *Bewustzijnsverschijnselen en Paedagogiek* en liet daar nu op volgen een beknopt overzicht van dat werk voor kweekelingen en hoofdakte-candidaten. Dit laatste geschrift, 76 bladzijden groot, is voor een deel uittreksel, maar hier en daar ook uitbreiding van de stof, in het eerste behandeld. Wijl dit beknopte overzicht echter niet goed te gebruiken is, zonder dat daarbij het in 1914 uitgegeven werk geraadpleegd wordt, schijnt deze afzonderlijke uitgave niet voldoende gerechtvaardigd te zijn, te minder, wijl de behandeling van de *Moderne Paedagogiek*, volgens den Schrijver zelve, eerst in de hoogste leerjaren op hare plaats is. De vraag rijst, of het niet beter en voordeliger ware, om in deze leerjaren terstond met de behandeling van *Bewustzijnsverschijnselen en Paedagogiek* een aanvang te maken.

Met eene eigenlijke paedagogiek hebben we in het tweede geschrift van den heer Douwes toch ook niet te doen. Begrip, mogelijkheid, waarde, doel der paedagogiek enz. komen niet ter sprake. De leerstof wordt niet in behandeling genomen, ofschoon deze toch even belangrijk is als de leerling. Want ongetwijfeld is het waar, dat, evenals spijs en drank het best voor het lichaam zijn, als er werkelijk honger en dorst aanwezig is, zoo ook het onderwijs het vruchtbaarst is, als er geestelijke behoefte aan bestaat (bl. 48). Maar niet minder komt het daarbij ook aan op de qualiteit van die spijzen en dranken, die den honger en den dorst moeten stillen.

Deze veronachtzaming van de leerstof en van de eischen, welke zij aan de paedagogiek stelt, hangt samen met het standpunt van den schrijver en met het doel, dat hij zich voorstelt. Het is hem vooral te doen, om, zooals hij in de voorrede zegt, de resultaten der nieuwere psychologie en kinderstudie aan de opleidingsinrichtingen voor onderwijzers in de plaats te doen treden van wat daar volgens den heer Douwes tot dusver heerschte en door

hem bestempeld wordt met den naam van „langdradig gezeur zonder veel en belangrijk feitenmateriaal”.

Zeer waardeerend voor de oudere theorie en practijk der opvoeding klinkt dat niet. Maar de heer Douwes is buitengewoon ingenomen met de moderne paedagogiek, die naar zijne omschrijving tot taak heeft, onderwijs en opvoeding zooveel mogelijk te doen aansluiten bij de natuurlijke geestelijke ontwikkeling van het kind, en die dus gebaseerd moet zijn op de kennis van het *wezen van het kind* in zijne opeenvolgende ontwikkelingsfasen.

Het belangrijkste gedeelte in beide werken van den heer Douwes bestaat dan ook in de uitvoerige schets, welke hij geeft van de geestelijke ontwikkeling of groei, die door de kinderen van hunne geboorte af tot den volwassen leeftijd toe wordt doorgemaakt. Hier worden gegevens verstrekt en gevolgtrekkingen voor de paedagogiek gemaakt, waarmede de onderwijzer zijn winst kan doen. Ook het hoofdstuk over de verstandelijke opvoeding bevat veel nuttigs en bruikbaar.

Maar wat de schrijver volgen laat over de godsdienstige en zedelijke opvoeding, is zeer onbevredigend. Ik laat zinsneden daar, als bl. 36: het lezen in den Bijbel is ook wel aanleiding geweest tot onreine gedachten, op bl. 63 de godsdienstige opvoeding heeft in de jaren van 8 tot 14 heel weinig vat op de kinderen; daardoor gedragen zich de leerlingen der christelijke scholen geen zier beter dan die der openbare. Maar erger is, dat godsdienst en zedelijkheid alleen van den subjectieven kant worden gezien, en dat er van eene wet Gods, die ons in de conscientie verplicht, met geen woord sprake is.

En deze beschouwing staat ongetwijfeld in verband met het psychomonistisch standpunt, dat de schrijver inneemt. Hij houdt de stoffelijke wereld voor schijn, acht de „bewustzijn” der individueele personen zooveel als onderdeelen van een „aardbewustzijn”, en laat dit aardbewustzijn met dat van alle andere hemellichamen opkomen uit en rusten in een „wereldbewustzijn”, dat hij met God vereenzelvig! Maar zoo kunnen de religie en de moraal niet in haar eigenlijk wezen en in haar objectieve beteekenis tot haar recht komen. Heel het geestelijk leven van den mensch wordt een deterministisch proces, een voortdurende stroom van gedachten en gevoelens (bladz. 1. 14), waarin voor activiteit, hetzij van God of van den mensch, en dus in den grond der zaak ook voor opvoeding geene plaats is.

BAVINCK.

*Letterkundige Inzichten en Vergezichten; Nieuwere
Literatuurgeschiedenis VIII door WILLEM KLOOS.
L. J. Veen, Amsterdam, z. j.*

Ik weet niet precies welke menschen het zijn die de „inzichten” en „vergezichten”, door Kloos hun aangeboden, leergierig uit zijn handen aannemen. Maar ik krijg den indruk dat het in elk geval menschen moeten zijn die